

vieroučením a kultom nemôže sa zaoberať bez autoritatívnych spravovateľov. Táto sociálna stránka cirkvi je prispôsobená k potrebám miliónov ľudí a nevyhnutne obsahuje v sebe obmedzenia i podmienky.

O podmiennej stránke všetkých ľudských sociálnych jednotiek píše Berd'ajev: „Cár – symbol, generál – symbol, pápež, metropolita, biskup – symboly. Každá hierarchická hodnosť – symbol. Na rozdiel od toho reálny svätec, prorok, geniálny tvorca, sociálny reformátor.“⁴²

Celá táto pedagogická stránka cirkvi, potrebná preto, aby postupne bolo možné i bez poškodenia viesť milióny ľudí k náprave, k ideálu božskej dokonalosti, často podlieha nákaze v smysle „ekleziizmu“, hovorí i sám Guardini, že milujúci cirkev jasne vidia „mučiteľnú pravdu“, skrývajúcu sa v poukazoch na nedostatky v pozemskom uskutočnení cirkvi (158). Dostojevskij od mladých rokov až do konca života videl ich i v pravoslávnej cirkvi, ale chápal, že bojovať oproti nim treba, zostávajúc v cirkvi a nie vystupujúc z nej.

Načím ešte pripomenúť, že náboženský extatici, vizionári, ľudia pokladajúci sa za nositeľov Ducha svätého stávajú sa, bez krotiaceho a k rozumu privádzajúceho vplyvu cirkvi, sociálne nebezpečnými vo väčšej miere, ako materialisti a pozitivistí potulujúci sa po zemi. Preto načím si zvlášť cenit pozemský sociálny aspekt cirkvi, ako ustaňovizeň nevyhnutnú i pre tých, ktorí nedorástli do ideálnych jej základov a tiež pre tých, ktorí podliehajú mamu pokladať sa za prevyšivších ich.

N. Losskij: Dostojevskij a jeho kresťanský svetonáhľad. Liptovský sv. Mikuláš, Franciscus 1946, s. 213-219 (text nebol redakčne upravovaný).

O DOSTOJEVSKOM

FILOZOFIA
Roč. 50, 1995, č. 8

BORIS JAKOVENKO: SVĚTOVÝ NÁZOR F. DOSTOJEVSKÉHO

Vášnivým ideologickým prívržencem slavjanofilství – ve velmi originální formě – stal se v druhé polovici svého života velký ruský spisovatel **F. M. Dostojevskij** (1821-1881), který měl též velký duchovní vliv na nábožensko-filosofické myšlení Vladimíra Soloviova. Základní rysy světového názoru Dostojevského možno jen velmi namáhavě vyloupnouti z jeho nijak filosofických a ještě méně systematických spisů – už proto, ježto zcela zřetelně má dvojí tvář a může být nazván stejně *positivním* jako *negativním*. Jeho pozitivní základní rysy, které jej co nejvíce dělají příbuzným slavjanofilskému světu myšlenkovému, jsou: *primát celku; pojem živého života jakožto ontologického základního principu; fundamentální křesťanská úloha pravoslavi; sjednocující, duchovní, sociální a politická mise ruského lidu na základě jeho pravoslavné víry a za vedení jeho cara*. Avšak neméně plasticky vystupují též specifické zvláštnosti jeho v obecně slavjanofilském

světovém názoru: *idea osobního sebezdokonalení; myšlenka, že život jest ráj a že každý nese vinu za všechny a za všechno; ontologicky blahodárná úloha utrpení a neštěstí; idea universální záchrany v Kristu a skrze Krista; všelidské poslání ruského lidu jakožto Bohonositele*. Vedle tohoto jasně vysloveného a trvale podrženého pozitivního světového názoru existuje u Dostojevského *ještě jiný, skrytý* v tajných koutech jeho duše, který jen s bázní a čas od času se odtud povznáší na světlo, a to jen v jeho uměleckých spisech. Tento světový názor jest k prvnímu diametrálně opačný: *je to světový názor zla, nenávisti, zrůdnosti, zoufalství, zločinu, svatokrádeže, nesmyslnosti, smrti a ďábla*. V jeho *Zápisníku* nalézáme toto zvláště významné a výmluvné přiznání: „Věřím-li v Boha, tedy to nedělám jako hlupák (jako fanatik). Ti zde chtějí mě poučovati a smějí se mé omezenosti. Jejich hloupá povaha nedoveze si ani ve fantazii představit *takový nápor záporu, který jsem prožil*.“ Až k jakému stupni zmocnil se čas od času tento zápor vědomí Dostojevského ukazuje jeden z nejgeniálnějších jeho spisů: *Zápisky z podpodlaží* – který vlastně obsahuje zcela zřejmou apologii zla zoufalství a smrti, skutečnou vzpouru proti člověku. Avšak táž ideologická tendence žila a hýbala se ustavičně v jeho duši až k samé jeho smrti, nabývajíce v jeho peru formy filosofických obrazů a úvah vzhledem k světovému názoru brzy Raskolnikova, brzy Stavrogina, brzy Versilova, brzy Ivana Karamazova. Dokonce v jeho posledním a umělecky nejvelkolepějším spisu, který obsahuje jeho názory ve formě nejrozvitější a nejlépe vypracované, jeví se negativní světový názor nikterak definitivně popřen a překonán, nýbrž pouze nabývá – v geniálním fantastickém kuse *Velký inkvizitor* – nového výrazu *skutečné vzpoury proti Bohu*; hlavně je vysloven tentokrát v termínech christologických a historicko-filosofických, ale vnitřně je právě tak uzavřený a zdůvodněný jako opačný, pozitivní světový názor Zosimův. Zdá se, že byl jeho světový názor ve své ideologické hloubce *od počátku do konce antithetický, dvojí*; vše, co v něm bylo pozitivního, chovalo v sobě vždy svého negujícího průvodce a antagonistu a naopak. Byla to jakoby ideologie dvojíctví. A správnost tohoto názoru potvrzuje se výrokiem Dostojevského sama, jež učinil r. 1877, mluvě o své rané povídce *Dvojník*: „Tato povídka se mi docela nepodařila, ale její myšlenka byla dostatečně zřetelná a *já nikdy nevytvořil v literatuře nic vážnějšího než tuto ideu*.“

B. Jakovenko: Dějiny ruské filosofie. Praha 1938, s. 339-340
(redakčně neupravené).

S. H. VAJANSKÝ: FIODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ

Dňa 10. februára minulo tridsať rokov od smrti F. M. Dostojevského. Dostojevskij zaujíma veľké priestransvo v ruskej literatúre, takže mohutnými ramenami odtiska i takých veľkých pisateľov ako Turgeneva a Leva Tolstého. Umrel nedosiahnuc ani šesťdesiat liet od rodu, umrel na počiatku slávy a všesvetového uznania. Jubileum Puškina r. 1880 už bolo akoby jeho korunovaním. Bolo to v čas jeho titanskej borby s mátohou anarchizmu, v čas jeho príľnutia k národnej